wil, dan in de taal onzer dagen weergeven wat de opstellers onzer liturgie hebben gedacht. Er wordt nergens geknoeid om in onze liturgie allerlei meeningen en gedachten in te leggen, die lijnrecht met de bedoeling der opstellers in strijd zijn. Ge krijgt het echte goud, onvervalscht en puur, zoodat het in al zijn heerlijkheid voor uw zielsoog schittert. Met name blijkt dit bij wat hij in zijn tweede hoofdstuk over het nauw verband tusschen de belijdenis des geloofs en het Avondmaal en in het daropvolgende over de beteekenis van het Avondmaal zelf schrijft. Van een scheiding van belijdenis en Avondmaal wil hij niets weten, en nog veel minder gaat hij mede met de zoogenaamde Zwingliaansche opvatting van het Avondmaal, die in dit sacrament alleen een gedachtenismaaltijd van Christus' dood ziet. De zooveel diepere mystieke opvatting van het Avondmaal, door Calvijn ons geleerd, wordt door Dr. Wielenga zoo beslist mogelijk gehandhaafd tegenover Mensinga en Gooszen. Gaarne vergeef ik om dit principieele pleidooi, door Dr. Wielenga geleverd, dat hij op een enkel ondergeschikt punt nog te veel concessies aan Prof. Gooszen doet, zooals met name in wat hij op bladzijde 397 in een noot schrijft over de ceremonie van het breken des broods, waar hij de voorstelling van Prof. Gooszen overneemt, alsof nl. deze ceremonie door Calvijn eigenlijk niet noodig zou zijn gekeurd. Ik kom echter op dit punt nader in een afzonderlijk artikel terug, omdat de legende, die hieromtrent door Prof. Gooszen in het leven is geroepen, toch eindelijk wel eens uit de wereld moet geholpen worden. Bij een herdruk van zijn boek, dien ik van harte aan Dr. Wielenga toewensch, zal hij dan op dit punt wel een correctie aanbrengen en tegelijk bij de literatuur over dit onderwerp met eere vermelden de studie van Dr. J. W. F. Gobius du Sart, wiens proefschrift over de liturgische geschriften ik niet vermeld vond, hoewel het toch een der beste verdedigingen van het Calvinistisch karakter onzer liturgie tegenover Mensinga en de zijnen is.

Behalve een uitvoerige verklaring van ons Avondmaalsformulier geeft Dr. Wielenga ook liturgische beschouwingen over de beste wijze, waarop het Avondmaal moet bediend worden. Met de door hem gegeven practische wenken kan elke Kerk winst doen, want Dr. Wielenga heeft een fijn tactgevoel voor wat bij de bediening van het Avondmaal stichtelijk is. Ik zou hem alleen willen vragen, of wat hij op bladzijde 339 schreef, over de vaaag, of het geoorloofd is, dat elk Avondmaalsganger uit zijn eigen beker drinkt, wel klopt met wat hij op bladzijde 290 zoo bezielend schoon over de symboliek van het eten van één brood en het drinken uit één beker schreef. De letwat nuchtere opmerking door hem gemaakt, dat in onze Kerken gemeenlijk niet één maar twee of meer bekers bij het Avondmaal gebruikt worden en er daarom geen bezwaar tegen is, evenveel bekers als er Avondmaalgangers zijn, op tafel te zetten, houdt m. i. geen steek. Voor het Avondmaal wordt evenmin één brood genomen, maar gebruikt men meerdere broden, en toch zal hij zelf toestemmen, dat dit niet gelijk staat met het gebruik in de Roomsche en Luthersche Kerk om aan elk Avondmaalsganger een gelen brood of ouwel te geven. De symboliek, die schuilt in het eten van één brood en 't drinken van één beker, gaat niet te loor, wanneer men twee brooden breekt en twee bekers bij het Avondmaal laat rondgaan, maar natuurlijk wel, als elk Avondmaalsganger zijn eigen brood en zijn eigen beker krijgt.

Ook wat taal en stijl betreft, komt aan dit werk van Dr. Wielenga lof toe. Er zijn in dit boek wonderschoone bladzijden, die ook uit aesthetisch oogpunt een genot zijn om te lezen. Dr. Wielenga is een knap stylist, die de kunst verstaat boeiend te schrijven. Dat hij een zekere voorliefde heeft voor het gebruik van vreemde woorden duid ik hem niet te euvel; toch zou ik enkele uitdrukkingen liever vermeden zien: de frequentie van het Avondmaal, het geinstrueerd worden door den Heiligen Geest, de functioneele werking des geloofs doen reeds letwat vreemd aan, en nog meer, wanneer Dr. Wielenga spreekt van het „wonder onzer radicale verlossing". Ook is het mij niet duidelijk, waarom Dr. Wielenga de Heilige Schrift altoos aanduidt als schrift zonder hoofdletter. Het schijnt me minder eerbiedig toe en geeft bovendien tot misverstand aanleiding. Ook wordt door den schrijver wel eens tegen den stijl gezondigd. Dat „de *rythmus* der viering van het Avondmaal in onze kerken lang genoeg is" (blz. 368) schijnt me evenmin juist uitgedrukt, als wanneer hij op blz. 381 spreekt van een „dienst, die *gesticht* en gezegend wordt". Van de „*warme* weelde van ons Avondmaalsformulier" (blz. 324) kan ik me evenmin een voorstelling vormen als van „de *geur* die van de liefde *afdauwt*" (blz. 298). Terwijl, om nog een voorbeeld te noemen, een weduwe, „die tranen plengt bij de *kist*, waarin haar schat haar *ontzonk*" (blz. 293) bij mij een voorstelling wekt, die ik, om het tragische van het geval, maar liever niet nader aanduiden wil. Ook zijn enkele zinstorende fouten blijven staan, waardoor Dr. Wielenga soms lijnrecht het tegenovergestelde zegt van wat hij bedoelt, zooals op blz. 383, waar in het midden het woord *dan* uitviel. Er staat nu: „de lezing van het formulier, die, wanneer de prediking vervalt, niet na voorafgaand gebed en gezang mag geschieden". Bedoeld is natuurlijk: niet *dan* na voorafgaand gebed.

Maar al moest ik bij deze critiek op enkele vlekjes wijzen, toch doet dit niets te kort aan de waardeering, die ik voor dit geschrift van Dr. Wielenga koester. Het is een geestelijk genot, aldus aan zijn hand te worden voortgeleid in den wonderschoonen hof van ons Avondmaals-formulier. Hier is een gids, die elk pad kent, de schoonheid van elke bloem u toont, de sappigste vrucht u wijst en in de lommerrijkste prieelen u binnenvoert. Er is geen betere voorbereiding voor het Avondmaal, dan zoo aan zijn hand geleid ons Avondmaalsformulier te lezen. Hier is echte Gereformeerde mystiek, die uit den wortel van het Gereformeerde geloofsleven opbloeit en daarom als van zelf u ook brengt tot het Sacrament des Avondsmaals, waarin de mystieke eenheid met Christus het rijkst wordt genoten.

DR. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij ondergeteekende en in hartelijken dank ontvangen van Ds. Hoekstra te Arnhem van mejuffrouw E. P. te Utrecht *f* 2.50.

Ds. J. H. HOUTZAGERS, *Voorzitter.*
Kootwijk.

Teegtafel.

DR. A. KUYPER. PREDICATIËN in de jaren 1867 tot 1873, tijdens zijn Predikantschap in het NEDERLANDSCH HERVORMDE KERKGENOOTSCHAP, gehouden te BEESD en te AMSTERDAM. Kampen, J. H. Kok. 1913.

DR. KUYPER, die, sedert hij tot een anderen staat des levens overging, ophield Dienaar des Woords te zijn, biedt ons hier een stuk van zijn kanselwerk uit de dagen toen hij nog predikant in de NEDERLANDSCH HERVORMDE KERK was.

Op het titelblad van dit lijvig boek van niet minder dan 468 bladzijden, staat het woord: HERDRUK, en dat is in zoover juist, als 21 van de 22 preeken die het bevat, reeds vroeger gedrukt zijn.

Van het in 1869 verschenen EERSTE ZESTAL LEERREDENEN en het in 1871 verschenen TWEEDE ZESTAL brengt deze bundel zelfs een derden druk, en in zijn tweede helft hebben ook een negental andere preeken, tusschen '67 en '73 afzonderlijk uitgegeven, mèt de Afscheidspreek van BEESD, die tot dusver in handschrift was blijven liggen,— onder de rubriek GELEGENHEIDSPREDICATIËN een onderdak gekregen.

Deze Kamper-uitgave is te danken aan de omstandigheid, dat naar DR. KUYPER's sinds lang uitverkochte preeken nog gedurig vraag was en het den heer KOK alzoo gewenscht voorkwam ze nogmaals ter perse te leggen. Gevolg gevend aan het desbetreffend door zijn uitgever tot hem gericht verzoek, was de Schrijver van oordeel, dat ook de zooeven genoemde Afscheidspreek „althans biographisch niet zonder beteekenis", aan de 9 herdrukte „gelegenheidspredicatien" moest toegevoegd.

***

Er is meer dan één reden om ons over deze uitgave te verblijden.

Toch mag dit niet verhinderen hier uitte spreken, dat, wanneer men deze preeken naar tijdsorde doorleest, men een vrij groot verschil tusschen de vroegere en latere ontdekt.

Op zichzelf is dit bij het kanselwerk van 'n prediker van beteekenis een gewoon verschijnsel. Maar, wijl bij DR. KUYPER het verschil ook hierin uitkomt, dat de vroegere preeken niet, als de latere, in alle opzichten beantwoorden aan den maatstaf dien men bij de beoordeeling van gereformeerde prediking mag aanleggen, zon dat verschil, althans voor wie met de ontwikkeling van dezen prediker van beteekenis geen rekening houdt, bevreemding kunnen wekken. En zeker is, om iets te noemen, bij dit vroegere kanselwerk het meer naar aanleiding van, dan het *uit* den tekst preeken en het alzoo onvoldoende verklaren van het Schriftwoord, niet onbedenkelijk. Ook komt, in die oudere preeken, het „onderwerpelijke", dat toch naast het „voorwerpelijke" onmisbaar is, niet tot zijn recht. Daarbij trof mij bij de lezing: BEDESTOND OP DEN HERVORMINGSDAG, in 1868 te UTRECHT gehouden, de volkomen negatie van wat in later jaren zal heeten: „poging tot Reformatie door middel van Separatie". En, om van andere dogmatisch min gelukkige uitdrukkingen niet te spreken, noem ik hier die, aan HEGEL ontleende en later door KUYPER zelf zoo streng veroordeelde van: „menschwording Gods", in het thema der te UTRECHT in 1867 gehouden intreërede.

Maar hem, die van DR. KUYPER's ontwikkelingsgang ook maar iets af weet en daarmede hier rekening houdt, zullen deze dingen zeker niet bevreemden.

De auteur spreekt over dit verschil zich onverholen uit waar hij in zijn VOORWOORD zegt: „Vanzelf is in de periode, die van 1867 tot 1873 verliep, mijn geloofsovertuiging eerst van lieverlede tot meerdere vastheid en precieshied gekomen. Niet alles wat in de oudere predicatiën van dezen bundel voorkomt, zou ik nog letterlijk zoo uitdrukken, als 't er nu staat". En wanneer hij daarop laat volgen: „Men zal beseffen, hoe mij dit hindert, maar het toch begrijpelijk vinden, dat ik in dezen herdruk niets gewijzigd heb", — dan zal men dit zijn bieden van een „onveranderde uitgave" des te hooger waardeeren.

***

DAN, juist in dat „onveranderde" ligt een der redenen om ons over het uitkomen van dezen bundel te verblijden. Hij toch draagt, zooals in het VOORWOORD terecht staat, een „eigenaardig karakter". Een karakter, dat ik mijn lezers niet beter kan doen verstaan dan door het slot van het VOORWOORD aantehalen: „Ik trad in 1867 te Utrecht op in een periode van geestelijke worsteling in de Hervormde Kerk, en acht het daarom het best, dat nu nog ieder zien kunne, in welke phase ik zelf aan deze worsteling deelnam".

Ieder, die zich de moeite geeft de 22 preeken te lezen, niet alleen zooals zij in dezen bunde volgen, maar ook zooals zij naar tijdsorde zijn te rangschikken, zal zich dan ook een vrij duidelijke voorstelling kunnen vormen van de verschillende phasen, die DR. KUYPER's ontwikkelingsgang, zoo wat zijn geloofsovertuiging als zijn dogmatisch en kerkrechtelijk inzicht betreft, heeft doorloopen. Heeft doorloopen alvorens dat hoogtepunt te bereiken waarop hij als de gezalfde prediker der onverdachte gereformeerde orthodoxie en betrouwbaar leider in den kerkelijken strijd kwam te staan en zich in de oudere preeken van dezen bundel, met name uit die der Amsterdamsche periode, ook kennen doet.

En dit toch is verblijdend èn omdat daardoor deze bundel eens een kostelijke bijdrage zal leveren voor DR. KUYPER's biographie èn omdat ons gereformeerd volk uit dezen bundel nu reeds, althans tot op zekere hoogte, kan zien hoe DR. KUYPER „geworden" is.

Dit laatste hier in bijzon lerheden aantewijzen is, hoe aanlokkend ook, wijl te vet liggend buiten het bestek van mijn LEESTAFEL, niet ter plaatse.

Het zou, om het behoorlijk te doen, een afzonderlijke en breede studie eischen.

Toch wil ik er even op wijzen, dat deze ontwikkelingsgang, blijkens de Afscheidsrede van BEESD, reeds dáár zijn aanvang had genomen. Die preek, — EEN BAND VOOR GOD ONTKNOOPT, met de bede: „Heere! vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren", — als tekst, doet zien dat de prediker van toen reeds „christen" was in den intiemen zin van het woord. Als hij, op den 3en November van 1867, zijn laatste woord aan zijn eerste gemeente doet hooren, ligt reeds achter hem die beslissende verandering in zijn gemoedsleven, welke hem van het modernisme, dat „schuldgevoel voor zelfbedrog hield", zich had doen afkeeren. De jonge prediker wist toen wat *zonde* en voelde toen wat *schuld* is. Het oogenblik was reeds vóórlang gekomen waarop hij, zooals het in die preek staat, „met een overtuiging, die niet maar in de hersenen was uitgebroed, maar in hart en leven tot vastheid en beslissing was gekomen, de dwaasheid des Kruises als hoogste en eenige wijsheid had aangenomen — en met lof en dank voor God in de ziel zich openlijk bij hen geschaard had, die onder de banier des Kruises strijden".

„Met een overtuiging, die niet maar in de hersenen was uitgebroed", — kenmerkend woord voor den prediker, die straks in UTRECHT zijn, in dezen bundel óók opgenomen, twee preeken: SCHULDBESEF en DE VLOEK DER VERSTANDSRICHTING zou doen hooren en ook later het „intellectualisme" op religieus gebied zou tegenstaan.

Inzonderheid aan „de malcontenten onder de modernen" zij de lezing van deze Afscheidspreek aanbevolen.

***

Maar, er is ook nog een andere reden om ons over deze uitgave van DR. KUYPERS preeken te verblijden.

Ik denk daarbij aan het genot van oude bekenden, aan wie wij vriendelijke herinneringen hebben, weer te ontmoeten.

Zoo althans ging het mij toen ik, bij het inzien van dezen bundel, dat EERSTE en TWEEDE ZESTAL en ook GEWORTELD EN GEGROND, die in 1870 te AMSTERDAM gehouden Intreërede, weer onder de oogen kreeg.

Als gymnasiast had ik die rede over: „de kerk als organisme en instituut", in de Nieuwe Kerk op den DAM hooren uitspreken. Haar inhoud zou mij eerst later volkomen duidelijk worden. Maar het „stuk van de Kerk" is op dien Augustus-avond, door het machtig, ook in zijn uitbeelding machtig woord van den prediker, voor goed ingedragen in mijn bewustzijn. En van dien, toen nog in al de volheid zijner mannelijke kracht staanden prediker zelf, die mij, op den kunstig-gebeeldhouwden kansel, in de mystieke belichting van door de hooge kathedraalvensters instralende zomeravondzon, al maar herinnerde, met zijn ietwat zuidelijk type, sonore stem, voornaam gebaar en geschoolde eloquentie, aan wat ik wel eens gelezen had van den schitterenden franschen Abbé, had ik een blijvenden indruk ontvangen.

Nu ik, na meer dan 40 jaren, GEWORTELD EN GEGROND, — gedurende mijn dominee-tijd had ik er meer dan eens in gelezen, — in KOK's herdruk herlees, zie ik weer den prediker van den Augustusavond van '70 en kom ik bij vernieuwing onder de bezielende bekoring van de in deze rede ontwikkelde Kerk-idee.

Toen ik als student aan mijn dissertatie zat kreeg ik kennis aan de twee ZESTALLEN. 'n Goeie vriend van me, 'n Amsterdamsche zakenman, toenmaals even groot vereerder, als later, — wat aan onze vriendschap 'n deuk gaf, — fel verguizer van Dr. KUYPER, had ze me geleend. Zij waren hem een precieuse schat, die twee bundeltjes. In rood marokijn had hij ze laten binden, op stéé vergulden, de titels er met gouden letters doen opzetten. Met een: „nuen maar! dát moet je nu eens lezen; maar je mag het niet langer dan een week houden!" — had hij ze mij overhandigd. Ik heb ze toen gelezen, uitgelezen in één week, en een groote charme ging van deze preeken op mij uit. Vooral van NABIJ GOD TE ZIJN, MARIA BIJ HET KRUIS, DE TROOST DER EEUWIGE VERKIEZING, en HET ONBEWUST ADVENTISGEBED. De lezing gaf mij een esthetisch genot, maar ook een religieuse genieting en daarbij een verheldering van inzicht in de gereformeerde gedachte.

Toens ontmoette ik ze weer en dat wel in het sober gewaad van KOK's „máár ingenaaiden" herdruk, doch bij de herlezing heeft de charme, die er, vóór nu 35 jaar, op mij van uitging, niets verloren aan intensiteit. Het genot van oude bekenden, aan wie wij vriendelijke herinneringen hebben, weer te ontmoeten, — ik ben zeker, dat dit door den thans verschijnenden bundel ook aan anderen zal worden geboden.

Naast de bekende twee ZESTALLEN, zullen zij er in vinden, onder de rubriek GELEGENHEIDSPREDICATIËN, behalve de reeds hierboven genoemde, — uit de Utrechtsche periode: HET GRAF, uitgesproken aan den avond van Goeden Vrijdag in de beurt van wijlen DS. GILDEMEESTER, en CONSERVATISME EN ORTHODOXIE, Afscheidsrede, uitgesproken in de Domkerk, 31 Juli 1870; uit de Amsterdamsche periode, na de Intreërede, de twee Oudejaarsavond-preeken van '70 en '71, verder de twee, voor „het stuk der Kerk" zoo instructieve bevestigingsredenen, de eene, met het thema: VRIJHEID, ter bevestiging van DR. PH. S. VAN RONKEL, de andere, met het thema EENHEID, ter bevestiging van DS. P. VAN SON, en ook de leerrede: ONS HUIS, gehouden in 1873, naar aanleiding van een schenking, bestaande uit het huis met den Saphyrberg.

***

Eindelijk en niet het minst hebben wij ons over deze uitgave te verblijden omdat zij de generatie onder ons van nà '73 het verstaan van DR. KUYPER's streven en strijden op kerkelijk gebied en daarmede voor een niet gering deel ook het verstaan der periode, die aan ons tegenwoordig kerkelijk leven naast voorafgaat, kan vergemakkelijken; haar, die zijn hier in druk vastgelegde woorden hem niet hebben hooren zeggen, toch van zijn rijke gaven als prediker eenigszins kan doen genieten; en, voor zoover onder deze jongere generatie toekomstige of ook reeds praktiseerende predikers zijn, deze uitgave aan hèn een, in velerlei opzicht, voorbeeldige homiletische prestatie kan bieden.

***

„Of later nog een herdruk zal volgen van predicatiën, die ik, na mijn uitzetting, in enkele Gereformeerde Kerken hield, kan ik vooralsnog niet beslissen".

Aldus DR. KUYPER in zijn hier meergenoemd VOORWOORD. Laat mij er den wensch aan toevoegen, dat het tot deze beslissing in althans afzienbaren tijd kome.

G.

Uit de Pers.

Er is in den laatsten tijd in onze kerkelijke pers nog al heel wat te doen geweest over de „studenten-preekerij". Metterdaad is het ook wel een stout stukje, dat, waar de Generale Synode het preeken van studenten beslist verboden heeft, de Kerken zich hier niet aan storen en sommige studenten evenmin. Toch geldt het hier niet alleen den eerbied voor een Synodale beslissing onzer Kerken, maar er schuilt ook een principieel vraagstuk achter, waarop de „Poortwachter" in het *Friesche Kerkblad* terecht wijst.

Over de Studentenpreekerij.

De studentenpreekerij vindt nog altijd hier en daar een voorstander. Af en toe wordt er voor gestreden met een ijver een betere zaak waardig.

Kerkeraden, als die van Groningen A, overtreden plompweg het synodaal besluit en laten een student optreden, blijkbaar ook vlak tegen de overtuiging van den eigen predikant Ds. Vogelaar in, die eerbiediging van de besluiten wil, ook al is hij er niet voor.

Men hoort van de preekerij wel gekker dingen: Professoren, die hunne studenten preekverzoeken bezorgen, en onder overname van de verantwoordelijkheid tot overtreding aansporen.

Waar blijft (om alleen maar deze vraag te stellen) — waar blijft... de ernst in ons kerkelijk leven?

Het is niet dat men den studenten niet eens een geldelijk buitenkansje zou gunnen. Ook niet, dat men hun geen gelegenheid voor practische vorming zou willen geven.

Maar tegen het optreden van studenten, zooals dat geschiedde en nu weer gewenscht wordt, zonder eenig deskundig toezicht, bestaat principieel kerkrechtelijk bezwaar.

Waar nog bijkomt, dat de historie wonderlijke dingen vermeldt van dat studentenpreeken. Het is een bekend feit, dat studenten, die ook bij hun medestudenten niet altijd onverdeelde achting genoten, op den preekstoel de meeste gemoedelijkheid ontwikkelden en het grootste succes hadden.

En men zegt, dat uit preekengaan zelfs vóór het propaedeutisch examen, dus vóór den aanvang der eigenlijke theologische studie, geen zeldzaamheid was!

En hoe men dan toch zoo mooi preêken kon? Ja, wie zal het zeggen?

Maar om aan zulk misselijk gedoe de Kerken opnieuw bloot te stellen... wij hopen dat zij zelven zoo gezond zijn om er zich tegen te verzetten.«

Officieele Berichten.

L. S.!

De Raad der Ger. Kerk van Schoondijke brengt ter kennis van heeren collectanten, dat om met goed gevolg in deze gemeente te werken, drie weken van te voren een schriftelijk verzoek door hen moet worden gericht aan den kerkeraad, welke over iedere aanvrage zal beslissen en daaromtrent bericht zal zenden.

Namens den kerkeraad voornoemd,
C. P. DE KEIJZER, *scriba.*

Buitenland.

Duitschland. De Algemeene Prot. Zendingsvereeniging.

Op het „wereldcongres voor relig. vooruitgang" (congres voor vrij Christendom) werd de „Algemeene Protestantsche Zendingsvereeniging" met groote waardeering genoemd. De hoogleeraar in de Godgeleerdheid Otto, te Göttingen, hield een referaat over de vraag: „Is een universeele religie mogelijk? Zoo ja, hoe is zij te verkrijgen?" In dit stuk werd geconstateerd, dat ook Boedhistische kringen tegenwoordig den historischen ballast hunner religie over boord werpen. In de verzoening van den Christelijken en Boedhistischen geest heeft men de universeele religie der toekomst te zoeken. Uit de volheid der verschijnselen in de positieve religiën, waartoe het Boedhisme en het Mahomedanisme gerekend worden, is het zuivere wezen der religie te halen.

„De taak der zending bestaat hierin, dat zij niet in den dogmatischen zin der enghartigheid op de vreemde velden gaat arbeiden om het oude omver te werpen, maar als eene zending optreedt, die met open blik het eigenaardige der vreemde religiën erkenne, om over datgene wat scheidt heen de hand tot gemeenschappelijken arbeid te reiken, gelijk men zulks in Japan door de genoemde „Algemeene Protestantsche Zendingsvereeniging" op voorbeeldige manier begonnen heeft".

De op de vergadering aanwezige vertegenwoordiger dezer Zendingsvereeniging, Schiller, uit Tokio, stemde dit toe. Met blijdschap begroette hij het nieuwe leven dat in het Boedhisme in Japan gevaren was, betoogde, dat zoowel Christenen als Boedhisten elkander wederzijds trachten te kennen en te waardeeren, en hoopte dat na een noodzakelijke „reform" van het Boedhisme, de beide groote religieuse stroomingen sich konden vereenigen.

Het blad *Auf der Warte* is van oordeel, dat men de „Algemeene Prot. Zendingsvereeniging" liever den naam moest geven van „Vereeniging tot bevordering van modern Heidendom in Oost-Azië". Wij onderschrijven dit oordeel. Eene vereeniging die het Boedhisme beschouwt als eene religie welke na eenige reformatie met de Christelijke religie kan samensmelten, kan geen zending drijven.

Gemengd Nieuws.

Beschuldiging van ritueelen moord. De openbaarmaking van de beschuldiging tegen den ongelukkigen Beilis, die twee jaar geleden zonder rechtsgeding te Kieft in de gevangenis geworpen werd, onder verdenking van een ritueelen moord te hebben gepleegd, doet zien, dat men in Rusland nog steeds gelooft dat de Joden voor zekere ritueele handelingen bloed van Christenen gebruiken. In de *Jewish Chronicle* van 28 Augustus zijn protesten tegen deze verdenking opgenomen. Zij zijn van theologen, letterkundigen, staatslieden en anderen, allen niet-Joden. Het is te hopen dat deze protesten hunne uitwerking in het land van den Czaar niet zullen missen.

Het huis van Johannes Huss. Het huis waarin Magister Johannes Huss in 1415 te Constanz (Husenstraat 64) vóór zijn verbranding woonde, zal weldra worden afgebroken, om plaats te maken voor een nieuw gebouw. De eigenaar Leopold Maier, die dit oude gedenkteeken van middeneeuwsche geschiedenis met veel piëteit bewaard heeft, stelde het bouwen van een nieuw huis op de gedenkwaardige plaats lang uit, in de hoop dat een of ander historisch genootschap zorgen zou dat het interessante huis niet onder de mokerslagen van den afbreker vallen ging. Het is twijfelachtig, of ter laatster ure de afbraak van het huis zal verhinderd worden.

Medici op den kansel. Op het Internationale congres in Engeland gehouden, heeft de deken van de St. Paulskerk van Londen voorgesteld, dat eenmaal in het jaar geneesheeren de kansels der kerken moesten betreden. Als grond voor zijn voorstel zeide de deken, dat in vele gevallen de doctor meer van het inwendige leven van zijn patienten weet, dan de predikant van zijn parochianen, en daarom is een medicus in staat een krachtiger roepstem te laten hooren dan menig predikant.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

BROOD OP HET WATER.

I.

Werp uw brood uit op het water,
want gij zult het vinden na vele
dagen. Pred. 11 : 1.

„Ik kan mij nog levendig herinneren", zoo zegt hij die eens mededeelde wat nu volgt, „hoe ik in mijn jongen tijd meermalen over de beteekenis van die woorden heb nagedacht, maar zonder ze te begrijpen.

Brood op het water te werpen scheen mij onzinnig, want waartoe kon het nuttig zijn dan voor een enkel vischje? Maar iemand tot wien ik dat zei, antwoordde: „Het wil ook juist zeggen: strooi uw weldaden maar uit. Danken de stomme visschen u niet, God ziet het toch wel".

Deze uitlegging echter kon mij niet bevredigen. Een die dat wel deed, kreeg ik een paar jaar later, toen ik eenige weken in een der mooiste streken van Gelderland vertoefde bij mijn oudom. Hij was een rustend geneesheer, een vroom man, met veel kennis en levenservaring. Dat begreep ik toen niet maar eerst later.

Op een morgen was aan de ontbijttafel voorgelezen Prediker 11 en zoo ook de woorden hierboven vermeld. Ik maakte van de gelegenheid gebruik om, toen wij straks in den tuin zaten mijn oom naar de beteekenis te vragen. Ik vertelde eerst wat ik er van gehoord had, en het gaf mij zekere voldoening dat ook hij het daarmee niet eens was.

„Ik geloof Karel", zoo sprak hij, „dat we, om die woorden te begrijpen, ons moeten verplaatsen in de toestanden van het Oosten. Heel dicht bij Kanaän ligt Egypte, waarmee de Joden veel gemeenschap hadden. In Egypte werd de landbouw heel anders beoefend dan elders. Elk najaar overstroomt de rivier de Nijl, de eenige in deze droge streek, het omliggende land, dat alzoo doorvochtigd en met vruchtbaar slib bedekt wordt. Het land gelijkt dan een groote zee. Op het water werpt de landman dan zijn brood, of liever zijn koren als een zaaier uit. Schijnbaar doet hij nutteloos werk, want het koren zinkt weg. Maar na drie, vier maanden blijkt het wel anders. Dan is het water gezakt, en vertoonen zich overal de groene spruiten van het opkomend graan dat, in den vruchtbaren bodem, straks volle halmen geeft. De man wierp zijn brood uit op het water, en na vele dagen vindt hij het weer.

De Israelieten hebben in Egypte dat ongetwijfeld dikwijls gezien. Ook koning Salomo die met een Egyptische vrouw gehuwd was, wist zeker volkomen hoe het in Egypte toeging. In elk geval geloof ik dat deze verklaring den tekst duidelijk maakt".

Ik bedankte oom recht hartelijk voor wat hij mij verteld had en vond dat nu alles was opgehelderd.

„'t Is wel jammer", kon ik niet nalaten er bij te voegen, „dat wij hier niet zoo zaaien kunnen. Dat zou toch heel gemakkelijk wezen".

„Zeker", zei mijn oudoom. „Toch kunnen we ook hier wel brood op het water werpen, om het later terug te vinden".

Ik begreep dat niet recht, en oom ging voort:

„Wij kunnen ook door onze woorden en daden goed zaad uitstrooien, zulk als de Heere Jezus bedoelt in de gelijkenis van den Zaaier".

„Maar wat is dan het water?" vroeg ik.

„Dat is", zei mijn oom, „het hart van den mensch, die het zaad ontvangt. Ik wil u eens een geschiedenis uit mijn jeugd vertellen, dan zult ge het, denk ik, beter begrijpen. 't Is natuurlijk lang geleden, maar dat doet tot de zaak niets toe".

„Wat ik u verhalen wil", zoo vervolgde mijn oom, „viel voor in de eerste regeeringsjaren van onzen koning Willem I.

De tijden waren toen heel anders dan nu. En ik moet u daarvan eerst iets vertellen, anders zoudt ge mij misschien nu en dan niet begrijpen.

Ons land was toen als het ware weer opnieuw verrezen. Eenige jaren had Nederland geen afzonderlijk bestaan gehad en was het slechts een deel geweest van het groote Fransche rijk onder keizer Napoleon I. Doch na den slag bij Leipzig in 1813 was de macht van Napoleon, die reeds in Rusland zoo veel geleden had, geheel gebroken. En de slag bij Waterloo in 1815 maakte voorgoed een eind aan zijn heerschappij. Noord- en Zuid-Nederland werden nu vereenigd tot een groot koninkrijk, dat reikte van de Dollart tot de Fransche grens, en van de Noordsee tot Hannover en Pruisen. Het oude Bourgondische rijk scheen weer hersteld, en er was alle hoop voor een schoone toekomst.

Maar er ontbrak veel dat we thans bezitten. Spoorwegen waren onbekend; telegraaf en telefoon eveneens. Een reis van Groningen naar Arnhem vereischte een paar dagen; van Amsterdam naar Utrecht minstens vier uur. Brieven waren lang onderweg en kostten veel geld. Alles ging veel langzamer en kalmer dan nu. Ook het land zag er anders uit dan thans. Er waren nog veel woeste streken en onafzienbare heidevelden. Ons land is nog een waterland, maar toen veel meer dan nu. Destijds bestond nog de groote Zuidplas bij Waddinxveen en het nog veel grootere Haarlemmermeer, beide thans verdwenen. Ook de wegen lieten dikwijls veel te wenschen. Een groot aantal kleinere plaatsen waren in den winter bijna niet te bereiken. Noord-Nederland was trouwens toen lang niet zoo dicht bevolkt als nu; er woonden maar twee en een half millioen menschen.

Ook het leven onderling en in huis ging geheel anders dan thans. De grootste stad van het land, Amsterdam, telde maar een twee honderd duizend menschen. Men kende elkaar meer van nabij, de buren gingen vriendschappelijk met elkaar om, de kippen kuierden gezellig langs de straat, op welke allerlei ambachten werden uitgeoefend. Aan gaslicht dacht nog niemand; ook petroleum was nog onbekend, en van electrisch licht was in 't geheel geen sprake. Vetkaarsen en olielampen moesten de duisternis verdrijven. En zoo zou ik er nog allerlei kunnen vertellen, waar ge vreemd van zoudt staan te kijken.

Ik woonde bijv. in een groote stad die nog poorten had. Met donker werden die poorten gesloten. Wie na dien tijd nog in de stad wilde werd door een kleine deur binnengelaten, maar moest poortgeld betalen. Wie heel laat kwam, werd niet meer ingelaten, maar moest wachten